Ցրդ ՏԱՐԻ — ՇԱԲԱԹ 5 ՅՈՒԼԻՍ 1896 — Թիւ 20

20 Փարա

Նամակ կամ որ եւ իցէ գրութիւն պէտք է ուղղել
ԱՌ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ
Ծ Ա Ղ Ի Կ Շաբաթաթերթի
Կ. Պոլիս, Էսկի Զապթիէ փողոց թիւ 61
ՆՇԱՆ Կ. ՊԷՐԲԷՐԵԱՆԻ տպարանը

درعليه‌ده اسكى ضبطيه سوقاغنده نومرو ٦١
(نشان بربريان مطبعه‌سى)

Direction du Journal ZAHIK
Constantinople rue Eski Zaptiè No. 61
chez M. NICHAN BERBÉRIAN

ԾԱՂԻԿ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Ազգային, Քաղաքական, Գիտական եւ Գրական

20 Փարա

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. Պոլսոյ համար տարեկան 20 ղրուշ
Գաւառներու » տարեկան 30 »
Օտար երկիրներու » » 8 Ֆրանք

Թղթատարութեան ծախքը Ծաղիկի վարչութեան կը պատկանի։

Տնօրէնութեան ուղղուած գրութիւնք եւ չեն տրուիր։

Ազգիրը կամ բերանացի եւ կամ նամակով կը սակարկուին։

ԲԱՐԻ ԳՈՐԾ ՄԸ

ԺԸ տարիներ առաջ Օրթագիւղի Հռիփսիմեանց վարժարանի մի քանի աշակերտուհիներ լաւ գաղափար մը կը յղանան, այն է օգնել իգական սեռի կրթութեան. այդ օրիորդներ դեռ դպրոցական գրասեղաններու վրայ ձեռներէցութեան ոգիով սնած և ի մասնաւորի ներշնչուած Տիկին Նազլը Վահանի օրինակէն և խրախուսանքէն՝ կ'իրականացնեն իրենց այդ չքնաղ օրերու երազն, կը հիմնեն ընկերութիւն մը, որուն հասոյթներով կը հաստատեն Աշնան ամիրայի ընդարձակ տան մէկ մասին մէջ դիշերօթիկ և ցերեկեայ վարժարան մը։

Եւ ահա այդ օրերէն կը ծնի ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆ։

Այդ առաջին օրերուն մէջ սիրուն երախայ մ'է դեռ իրենց գործն. չունի դպրոցական ամէն կատարեալ կարգուսարք. նախաձեռնարկ եղող օրիորդներ կ'աւանդեն դպրոցի դասերը մէկ երկու թոշակաւոր ուսուցիչներու հետ, անձկագոյն ելևմտացուցով մը՝ որուն ծախսուց կողմը ընկերութեան անդամուհիներուն նուիրած բաժիններն և ուրիշ նպաստներ կ'երեւին քան թէ աշակերտուհիներէ գանձուած դրամներ. որովհետև պէտք է գիտնալ թէ մեծագոյն մասամբ ձրի են եղած վարժարանին դիշերօթիկ և ցերեկեայ սանուհիներն։

Բայց հետզհետէ իր առուգութիւնը կը ստանայ այդ երախան և կատարելութեան ձգտումով իր առաջին ոտնփսխները կ'առնու հաստատուն գետնի վրայ. այն վայրկեանէն գուրգուրանքով կը դիտուին անոր շարժումներն և անպակաս կ'ըլլան ամէն խնամքներ։

Շատ մը բարեսիրական գործերու մէջ առաջնութեան փառքը իրեն գրաւելու իրաւունք ունի այս ընկերութիւն, որովհետեւ ինք ոչ միայն դաստիարակ կ'ըլլայ իր պաշտպանած սանուհիներուն, այլ նաև անոնց գորովագութ մայր մը։ Անոնց կրթութեան պահանջքները լրացնել և իրրեւ հարազատ քոյրեր սնուցանել զանոնք. ահա հաճելի գործ մը։

Իր գոյութիւնն և անոր հետ իր բարգաւաճումը հայ տիկնանց և օրիորդաց յարատեւութեան ոգիին փառաւոր դրաւականներ են, որովհետև պէտք է մտածել թէ քիչ չեն դժուարութիւններն, որոնց ստէպ կը բաղխուի Տիկնանց Վարժարանը, քանի որ այսպիսի բազմածախս հաստատութիւն մը ստիպուած է մեծ մասամբ իր հասոյթներով կառավարել, առանց կտակեալ գումարներ, կալուածներ ունենալու, առանց նոյն իսկ դպրոցական շէնք մը ունենալու իր տրամադրութեան տակ։ Եւ իր ելևմտացոյցի բացերը կը դացուին պարբերական հանգանակութիւններով յաճախ։

Եւ ասիկա, ըստ իս, ընկերութեան գործը կը դժուարացնէ, կը ստիպէ զանի յարատեւ աշխատութեան. օրն օրին ապրողի կեանք մ'է այս, խեղճ արուեստաւորին պէս՝ որ կ'աշխատի շարունակ երկու ծայրերն մէկ բերելու։

Անոր կեանքը ապահովել՝ ամէն բարեսէր անձի պարտքն է, պաշտպան ըլլալով աղքատիկ աշակերտուհիներու, կամ, աւելի ընդարձակ սահմանի մէջ, ուսմանց զանազան առարկաներու ծախսերն հոգալով։ Այսպիսի ընկերութեան մը՝ որ թէ՛ դթութեան և թէ կրթութեան կրկին պաշտօններն ստանձնած է, արժանի է ամէն խրախոյսի, լաւ չէ նիւթական դժուարութիւններու մէջ զանի առանձին թողուլ, քաջ գիտնալով թէ որչափ աւելի ծանր է անոր գործն, երբ ասոնց թաղային վարժարաններ եկեղեցեաց արկղներ իրենց հղօր աջակից ունենալով հանդերձ՝ շատ անգամ դրամական անձկութեանց կը մատնուին։

* * *

Շնորհակալութեան արժանի են Դպրոցասէրին համար աշխատողներն. ասոնց մէջ Տիկին Նազլը Վահան մասնաւոր հիացումով մը կը յիշուի, և իր անունը օրհնութեամբ և փառքով կը պահուի, իր անմահութեան օթեւանէն կը բերկրի հիմակ անշուշտ անիկա, երբ կը տեսնէ որ իր դպրոցէն եղած օրիորդներ գաւառներու մէջ, իրը վարժուհի, ընկերութեան նպատակը կ'իրագործեն. Տիկին Նազլին հետ պէտք է յիշել այնպիսիներ՝ որ ընկերութեան առաջին օրերէն մինչեւ ցարդ չեն ընկրկած գործակցութենէ, ու այնպէս խմորուած են իրենց դպրոցի գործով, որ զայն տիպար վարժարան մը ընելու հաւասար կորովը կը տածեն։

Անոնց ոգին կը տիրէ իրենց սանուհիներուն վրայ, կը տեսնես ամենէն պզտիկներուն վրայ իսկ վարմունքի մէջ դիտակից պատշաճողութիւն մը, աշխատութեան բուռն եռանդ մը և պարտուց կատարման մէջ հասուն արթնութիւն մը. պատահական տնի օրեր՝ որոնք ուրիշ դպրոցներու մէջ ուրախութեամբ կ'ողջունուին, այդ դպրոցի աղջիկներուն համար նոյն հրապոյրը չունին, այլ ընդհակառակը կը տխրեցնեն զանոնք, որովհետև իրենց համար կորուստ մ'է այդ, որուն մեծութիւնը իրենց դեռ անձուկ միտքերով կը կշռեն։

Եւ ուսուցչին համար ոչ նուազ ուրախութիւն է ունենալ այնպիսի սանուհիներ, որոնք աշխատութենէ չեն փախչիր. յամառ աշխատողներ՝ որոնց գործունէութեան աւիւնը կուգան փորձել յաճախ ծանր հիւանդութիւններ, որոնցմէ երբ ազատին այդ աղջկունք, դարձեալ կը փարին իրենց գրասեղաններուն՝ մի և նոյն խանդով։ Կը հաւատան ինձ թէ այս տարի վարժարանին բարձրագոյն կարգը մանկավարժութեան քննութեան պատրաստութեանց համար զոհած է ամբողջովին գիշերային մեծ հանգիստը, կազդուրիչ քունը։

Այս տարի եւս վարժարանը շքեղանաւարտ կ'ընծայէ ազգին հետեւեալներն.

Օր. Մարիամ Ալանանեան (Այնթապցի)
» Կիւլիւկ Պապաեան (Այնթապցի)
» Զապէլ Ց. Եազրճեան (Զմիւռնացի)
» Սրբուհի Սանտալեան (Կ. Պոլսեցի)
» Սիրանոյշ Աբրահամեան (Ատանացի)
» Աղաւնի Ազարիկեան (Կ. Պոլսեցի)
» Աղաւնի Ֆրենկեան (»)
» Փայլիկ Քիւփեկեան (»)

Ասոնց վկայականները, յետ քննութեան, կը յանձնուին իրենց՝ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան Ուսումնական Խորհրդոյ կողմէ և ասոնք ալ կ'երթան հոս կամ գաւառներու մէջ կրթել անուսումն հայ աղջիկներ։

Իսկ՝ այս կրթական ընկերութիւն՝ նիւթական անձկութեան պատճառած ամէն սեղմումներէն ազատ՝ հասնի այնպիսի վիճակի մը՝ յորում կարելի ըլլայ իրեն կատարել ծախուց մատակարարութիւնն առանց արդի շարունակական մտահոգութեան և սա եւս, ինչպէս ամէն բարեսիրական ձեռնարկ, հաստատուի օր մը կրանիտէ խարիսխներու վրայ։

Ս. Դ.

ԴՊՐԵՎԱՆԵՒՆ ՄԷՋ

ՃՈՒԿԸ

Անոնց որ կը մխսեն

Լուսա ողջոյն մը քեզ, ո՜վ ճանք։

Կէս գիշեր է. ժամը վեց կը զարնէ՝ եւրոպական բամբով։ Քառորդ մը կայ որ վաղայարոյց եղած եմ. (գիշերն արթուն մնալն ալ քնանալ մըն է Ատուծոյ դիմացը)։

Լուսինն՝ հասած անամպ երկինքի մը միջակէտը՝ սփռած է իր ջրամոյն ցոլքն անոյշ վանքին ծառաղարդ հրապարակը, ուր ցերեկուան փաղաղիչ ջերմութիւնը փոխուած է դիւթական զովութեան մը և ուր վսեմ լռութիւն մը՝ իր հրեշտակի թեւերուն մէջ առած կ'որորէ մեր խաչաձև եկեղեցին՝ նոր մրմունջներու հին հրաչքներու և ամենահինաւանդից Թանգարան մը։

Ու հանդարտ ստուերներ կը հսկեն անոր շուրջն իմաստուն խաղաղութեամբ։

Դռնապանէն մինչև Դեր. Առաջնորդ Սրբազանը կը ներհեն պարտասուն։

Զայն ձուն չիկայ։ Միայն անհունն է որ կը խօսի իր պերճ լռութեամբը։

* * *

Զայնիկ մը ճկուն կ'սկսի վարէն, սուր ձայնիկ մը, հատիկ, հատիկ, մանրաձայներով իրերահիւսուած ձայնաշար մըն է։

« Ճի՛ռը, ճի՛ռը, ճի՛ռը »

Ճիռն է այն ճռիկ ըսուած որդնիկին։ Նա՝ վեհափառ գիշերուան մէջ կ'երգէ իր անչեզի ճիռովը յաւիտենական հիացումը, գոյութեան գոհութիւնը՝ ըսպիտակացեալ ստուերներուն անսգիւտ տարփանքով։

Եւ այդ դողդն թրթռումը ձայնի՝ կը հնչեցնէ ամբողջ վանքին ու գիւղին անդամ թուլցած յոգնած մթնոլորտը։

« Ճի՛ռը, ճի՛ռը, ճի՛ռը »։

Ամիսի մօտ է որ հոս եմ, և չեղաւ գիշեր մը գիշերներուն, որ այս ճիռը չթրթռացնէր խորհրդաւոր լսելիքս։

Անտես այդ որդնիկին (զոր գաւառաբարբառով ճռիկ կ'անուանեն եղեր) անչեզի վճիռ ու թափանցիկ այս կթումը ձայնին բոլորովին նոր էր ինձի համար այս վանքին մէջ, ուր մնացած ամէն բան հին է ու ծանօթ։

Ճռի՛կը. միակ տիրապէս վանականն այս վանքին...։

* * *

Եւ յանկարծ կը լռէ այդ խիտ ձայնթիռը՝ կէս ժամու սաղմոսէ մը ետեւ։ Կը թուի թէ բովանդակ տիեզերքն ալ անոր հետ կը լռէ ա՜լ. այնչա՜փ սուրբ ու նշանական է իր ձայնն և այնչա՜փ լուռ Արմաշի գիշերը։

Անոր սօսի՞ն մը թէ ջղային տագնապ մըն է որ կեցուցած է երջանիկ անասնիկին ճիչը։

Զայդ չեմ գիտեր։

Քանի մը վայրկեանէն նորէն կ'առնէ իր դաշն թռիչը։ Անհուն գոյութեան մէջ այդ կէտ ճռիկը՝ մի միակ զարթումն է հոս համապարփակ քունին որ ամէն գիշեր այսպէս կը ճռայ ու կը ճռայ մինչեւ որ ճիշդ այդն հասնի. կը ճռայ անուշտ կարգի մը հպատակելով։ Կը ճռայ, այսինքն կը հրճռի, կը հիանայ ու կ'աղօթէ։

Ե՞րբ արդեօք կը քնէ այդ հէք կենդանին, իմ այդ բարեբաստ տքնակիցս։

Զայդ չեմ փնտռեր։

Այլ կը գրգռիմ իմանալ վանքին հրապարակը։

Հոն՝ անահտական արծաթ թելերով եկեղեցիին հարսնացած ճակտին առջեւ հիացական ակնարկ մը կը թռչի դարձեալ վեր իմ հիացական աչքերէս, և անկէ անդին արագ հայեացք մը յանձն և ի սիրտ իմ. և խոկում մը ծայրալիր լռութեան մէջ հոգիիս խօսքերուն վրայ, որ կը մրմնջէ ներսէս « Ես կամ դիս ստեղծող ու պահող մըն ալ կայ. այս գիտակցութիւնն ընդակից է ինձի ու թերեւս բովանդակ մարդկութեան. անոր գոյութիւնը նախնական իրողութիւն մըն է մարդու ներսը, որ չը բացատրուիր զգայարանքի տուիչներով (donnée) կամ մտահաճութեան ճիգերով։ Պէտք է դաւանինք, հիանանք ու աղօթենք բարի հիացումով »։

Ու ճռիկը կը շարունակէ իր ճիռը, ճիռը, իր յաւիտենական « Այո՛ »ն։

Բնութեան մէջ չիկա՛յ « Ոչ » ձայնը։

Դպրեվանք Արմաշի
16 Յունիս 1896

ՆԵՐԿԱՑ

Հ. ԹԱԴԷՈՍ Վ. ԹՈՌՆԵԱՆ

Անցեալ երեքշաբթի օրը Վիէննայի այս բազմահմուտ և պատկառելի հայրը կանխաւ եղած հրաւէրի մը համաձայն, երիտասարդական աշխոյժով մը փութացած էր ներկայ գտնուիլ հայերէնի քննութեան՝ օտար հաստատութեան մը մէջ։

Այդ օտար հաստատութիւնն է Իւսկիւտարու գաղիական վարժարանն, ուր հայ աշակերտներ ալ կը յաճախեն։

Հ. Թորնեանի ներկայութիւնը բազմայլսխառն ուրախութիւն մը պատճառած է նոյն վարժարանին հայերէնի ուսուցչին և անոր ուշիմ աշակերտներուն. որովհետեւ ասոնք դպրոցական շրջանին վերջերն իրենց ամէն օր կատարած լեզուական մարզանքներու համար այսպիսի փառաւոր վկայ մը կ'ունենային, մանաւանդ Իւսկիւտարու բարձունքին վրայ, ուր վերելքը, նոյն իսկ կառքով, այնքան հեշտ չէ այս տաք օրերուն մէջ։

Բայց երբ այցելու քննիչը կ'ունենայ յայտնի ազնուամտութիւնն ի տես դալու արդիւնքին եւ ոգեւորելու հայ սաներն, այն ատեն ամէն դժուարութիւն կը հարթուի ինքնին։

Տեսնելու արժանի էր թէ ինչպէս վերապատուելի հայրը քննութեանց կ'առաջնորդէր, ինչ խրախոյսներ կուտար ամէն մէկ աշակերտի և ինչ խոնարհամտութեամբ մը կ'արիացնէր երկչոտ աշակերտներն. իբրև հաւասար ընկեր մը կը վարուէր ամենուն հետ. ինքզինքը կը ներկայացնէր ըսելով՝ « Ես հայր Թորնեանն եմ ». և մէկ վայրկենի մէջ կը մտերմանար հայ տղոց հետ եւ անոնց հին և նոր հայերէնի մէջ ունեցած յառաջդիմութեան վկայութեամբ կը վարձատրէր անոնց ուսուցիչը։

Հայ աշակերտներն զգացին թէ բարձրը հեղինակութեան մը առջեւ կը գտնուին. որովհետև Հ. Թորնեան միևնոյն դիւրութեամբ կը խօսէր գաղիերէն, գերմաներէն, յունարէն, լատին լեզուներ։ Հին հայերէնի մասին անոր ունեցած հմտութեան չափը ցոյց կուտայ արդէն իր հրատարակած եւ կրկին տպագրութեան արժանացած Հաստնսիր Ընթերցուածքը։

Ցիրաւի որչա՜փ սիրելի են մասնաւորապէս Վիէննացի Մխիթարեան Հայրերն. ամէնքն առանձին շնորհք մը ունին. անոնց բաժին են կարծես դիւրահաղորդ բնաւորութիւն, բազմակողմ հմտութիւն և անխտրական ոգի։

Եւ ես ինքնիրենս կը մտածեմ թէ անոնց Հանդէս ամսօրեայն՝ չպարունակէր իսկ այնքան խնամեալ յօդուածներ, ես դարձեալ պիտի շարունակէի ընդունիլ զայն, այս կերպով այդ միաբանութեան հետ կապով մը միանալու, այդ հմուտ վարդապետներուն հետ գոնէ հեռուէն տեսնուելու հաճոյքին համար։

ԶՈՒԱՐԹ

ԽՐՃԻԹԻՍ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

Անցեալ տարի, ճիշդ այս ատեն և այս ամսուն, երեք ընկերներով կը մեկնէինք Ատանայէն դէպ ի Իսկէնտէրուն։ Օդը տաք եւ հեղձուցիչ է։ Քոլերան որ այն տարին այցելութեան եկած էր այդ կողմեր, աւելի աճապարել կուտայ մեզ քան մեր կառապանը, որ վազվզկոտ ու բարկացոտ մարդ մըն է։

Ատանայէն մինչեւ Իսկէնտէրուն, այն տաք եղանակին կարելի չէ ցերեկ ատեն ճամբորդել. այսպէս կ'ըսէր արդէն մեր կառապանն ալ, մանաւանդ խածատող ճանճերէն ու մժեղներէն զերծ մնալու համար, որոնք Յունիս, Յուլիս և Օգոստոս ամիսներուն կը վխտան Զուֆուր-Օվայի տափարակ դաշտին մէջ։

Երեք օրէն կը հասնինք սակայն հոն, ուր պիտի սպասէինք կամ աւելի շիտակը պիտի ապաշխարէինք տասն և մէկ օր շարունակ։

Կանաչազարդ բլրակի մը կուչտին վրայ, ծովի ափանց մօտիկ շինուած էր մեր բնակած խրճիթը. վրան եւ չորս պատերը կը ծածկէին մրտենիի անուշաբոյր ճիւղեր, որ իրենց մանրիկ տերևներով ու ճերմակ ծաղիկներով կարծես մեր յոգնած գլխին պսակ մը կը յօրինէին շուրջանակի։ Պիտի չկրնամ մոռնալ այս հովուական խրճիթին տակ անցուցած կենացս օրերը, մանաւանդ գիշերները, կապուտակ երկինքն իր ջահերը վառած վեհաշուք տաճար մը կը ձեւացնէր ինձ նման մենակեաց սրտերու, երբ լուսալիր լուսնակն ալ՝ անծայրածիր անհունին մէջէն կը նայի, անճառ նայուածքով մը մեր խրճիթին։

Սքանչելի եւ հոգեզմայլ տեսարաններ կը պարզուին իմ անքուն աչերուս. մրտենիի խնկարոյր տերևոց մէջէն ներս կը մաղուէին յանկարծ լուսնի կաթնա-

Ղ ՊՈՒՆԿՈՒՆԻ · Ի · Ձ ՈՎՈՒԺՈՒ

· մարտ ։

տնեզվեղ զատրոչ զոհ վիճոգի ՝ գնդան դիկվեվ Նեզ Ղզդար տատ զջզամ ոգնո ։ ամշվեի ան ՝ մկ Բանի վիզոգեանիՀ յատկան ։ մարտ Ղ ։ Ձգվեզ զատ ։ Ձգվեզ զատ ։ Ձգվեզ զատ

ԱՂՈՎՍՅՈՆ

Գ. Ա. ՀԱՅԱՆԵՑ

ԿՈՂՎՆԵՑ

ՅԻՈՏԻ ՊՈՊՈՎՍՅԱՆ

— Ամ, ամ ես չգոր ամ ամ, ամ ամ ամ

Բանաստեղծ Գ. Սեւակի մասին

Գ. Սեւակի ստեղծագործությունը հայ գրականության մեջ նոր դարաշրջան է։ Նա հանդես եկավ մի ժամանակաշրջանում, երբ հայ գրականությունը ապրում էր ճգնաժամ։ Սեւակի գրական հեղինակությունը հիմնվեց նրա «Հեթանոս երգեր» գրքի հրատարակմամբ։ Գիրքը հրատարակվեց 1913 թվականին։ Գրքի մեջ ներառված բանաստեղծությունները գրվել են 1911-1912 թվականներին։ Գրքի հրատարակումը մեծ աղմուկ հանեց գրական շրջանակներում։ Գրքի մասին գրեցին Ավետիս Ահարոնյանը, Հրաչյա Աճառյանը, Գարեգին Լևոնյանը։ Գրքի մասին գրեցին նաև արտասահմանյան գրական հանդեսներում